

VIJESTI I PRIKAZI

ETNOLOGIJA I POVIJEST*

1. i 2. lipnja 1987. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu održana je redovna godišnja skupština i savjetovanje Hrvatskog etnološkog društva. Tema savjetovanja, odnos etnologije i povijesti, ukazuje na svijest etnologa o potrebi ponovnog promišljanja povijesnosti kulturnih pojava iz etnološke perspektive, kao i svijest o potrebi interdisciplinarnih istraživanja u kojima se etnologija kreativno prožima s novom socijalnom historijom i demografijom, sa svrhom rekonstrukcije cjelovite dinamike kulturnih, ekonomskih i političkih odnosa u određenim povijesnim razdobljima.

Referati *dr. Miroslava Bertoše* (Povijest i etnologija u »novoj historiji«), *mr. Jasne Capo* (Etnologija između demografije i historije), *dr. Olge Supek* (Kulturna antropologija i socijalna historija), *Maje Kožić* (»Kronika« Tome Arcidakona i zameci etnološke misli u Hrvata), *Damira Zorića* (O smislu povijesti iz etnološke i historiografske perspektive), *dr. Aleksandre Sanje Lazarević* (Nevropska umjetnost i kultura u svjetlu povijesnog procesa), *Silvia Brajice* (Razmatranje o odnosu povijesti i etnologije — na primjeru arhitekture) i *dr. Pavla Rudana* (Bioantropološka istraživanja na istočnojadranskom području) pokazali su raznovrsnost individualnih pristupa problematici odnosa etnologije i povijesti, što bi za razvoj etnološke znanosti u Hrvatskoj moglo biti vrlo plodonosno.

Završni je dio dvodnevnog savjetovanja HED-a bio posvećen radovima u toku. *Vladimir Salopek* je izvjestio o planiranoj biblioteci »Narodne nošnje Hrvatske« Prosvjetnog sabora Hrvatske, *Libuše Kašpar* o etnologiji u stalnom postavu Gradskog muzeja Karlovca, *Mira Hlanuda-Vegar* o pripremnim radovima oko stalne muzejske postave etnografije u Zavičajnom muzeju Biograda na moru, *Jadran Kale* o vizualnoj antropologiji na primjeru produkcije Televizije Zagreb, *mr. Ljubica Gligorević* o radu etnologa u Gradskom muzeju u Vinkovcima, *mr. Krešimir Galin* o rezultatima arheomuzikoloških istraživanja u Jugoslaviji, a *Mladen Tomljenović* o registriranju objekata tradicijske arhitekture u općini Sesvete te o istraživanju arhitekture u lipovljanskoj regiji, za iduće »Lipovljanske susrete«.

Na godišnjoj skupštini HED-a bilo je, među ostalim, riječi o 12. svjetskom kongresu antropoloških i etnoloških znanosti koji će se u srpnju 1988. održati u Zagrebu. HED je suorganizator simpozija »Kulturna antropologija i socijalna historija« i »Antropologija roda (spolova)«, te organizator velike izložbe o tkanju i tkanini na tlu Jugoslavije, koju će u Muzejskom prostoru uz Kongres postaviti *dr. Jelka Radauš-Ribarić*. Na skupštini je razriješena dužnosti dosadašnja predsjednica HED-a *dr. Olga Supek*, a za predsjednicu je izabrana *dr. Dunja Rihtman-Auguštin*.

Maja Povrzanović

*Ovaj je tekst objavljen u »Vjesniku« od 6. lipnja 1987.

IZVJEŠTAJ O RADU

za razdoblje od 1. 10. 1985. do 1. 10. 1987. god.
podnesen na Skupštini SEDJ, održanoj 30. 10. 1987. u Kruševcu

U proteklom dvogodišnjem razdoblju od posljednje Skupštine SEDJ, održane u listopadu 1985. god. na Cetinju, aktivnosti Hrvatskog etnološkog društva bile su slijedeće:

1) Održana su dva godišnja sastanka Društva, u svibnju 1986. god. i lipnju 1987. god. Tema prvog sastanka bila je »Novac, štednja, bogatstvo ...« Održano je osam referata, koji su s različitih aspekata pokušali osvijetliti fenomen novca kroz radove o štednji nekad i danas, zapažanja o stjecanju i trošenju, utjecaju židovske etničke skupine na razvoj novčarstva u Hrvatskoj, novcu u funkciji nakita na karlovačkom području, razmjeni dobara u teoriji i praksi, darovima i milošću za vrijeme ašikovanja i svatova, novcu kao popudbini u posmrtnim ritualima i motivu »zakopanog blaga« u usmenoj književnosti.

Ovogodišnji sastanak imao je dvije teme: »Povijest i etnologija« i »Radovi u toku«. Održano je dvanaest referata. Prva je tema obuhvatila niz rasprava o povijesti i etnologiji u »novoj historiji«, etnologiji između demografije i povijesti, kulturnoj antropologiji i socijalnoj historiji, o smislu povijesti iz etnološke i historiografske perspektive, o odnosu povijesti i etnologije na primjeru arhitekture i druge.

U okviru teme »Radovi u toku« skup je upoznat s problemima rada etnologa u kompleksnim i zavičajnim muzejima, i to prvenstveno u vezi izrade koncepcije i realizacije stalne postavne etnografske građe.

Uz godišnje sastanke održane su 1986. god. Izvanredna skupština Društva, na kojoj su usvojene izmjene i dopune Statuta, a 1987. god. Redovna skupština na kojoj su, pored izvještaja o radu i financijskom poslovanju Društva, izabrani novi Izvršni odbor i druga radna tijela i komisije.

2) HED je u studenom 1985. god. bio organizator savjetovanja »IV. Hrvatsko-slovenske etnološke paralele« održanog u Karlovcu. U radu skupa je sudjelovalo 20 autora svrstanih pretežno u hrvatsko-slovenske parove koji su u svojim radovima obradili iste teme s graničnog područja Karlovačkog pokuplja i Bele krajine. Bilo je riječi o dosadašnjim etnološkim istraživanjima, jezičnim odnosima, seoskom graditeljstvu, prehrani stanovništva u vrijeme NOB-a, narodnom ljekarništvu i travarstvu, tekstilnom rukotvorstvu, nekadašnjem životu u seoskim zadrugama i transformaciji obitelji u suvremenim prilikama, te o proljetnim običajima i folklornoj glazbi i plesu.

Uz savjetovanje priređena je izložba fotografija o arhitekturi i prehrani, a organizirana je i kraća ekskurzija u okolinu Karlovca. Na slijedećim »V. Paralelama«, koje za nekoliko dana počinju u Dolenjskim toplicama, iz Hrvatske sudjeluje 12 referenata.

3) Članovi HED-a u proteklom su razdoblju aktivno sudjelovali i u radu nekoliko znanstvenih savjetovanja u inozemstvu. Tako su npr. na skupu Etno-

graphia Pannonica u Mađarskoj održali dva referata na temu »Sajmovi i razmjena dobara«, a na Kongresu međunarodnog društva za etnologiju i folklor u Cirihi održana su tri referata na temu »Životni ciklus«.

4) U toku 1986. i 1987. god. tiskana su dva broja časopisa Etnološka tribina. Br. 8. s radovima o prehrani — referati s Godišnjeg sastanka iz 1984. god., i br. 9. s referatima održanim na prošlogodišnjim »Hrvatsko-slovenskim paralelama«. Upravo je u tisku br. 10. s već spomenutim radovima na temu »Novac, štednja, bogatstvo«, a u pripremi je poseban broj Etnološke tribine na engleskom, koji bi trebao biti objavljen iduće godine uz XII. kongres Internacionalne unije za antropološke i etnološke znanosti.

5) Radom je nastavio i Etnološki klub, zamišljen kao javna tribina, na kojoj se otprilike jednom mjesečno sastaju članovi Društva i njihovi gosti, te uz kraća uvodna izlaganja raspravljaju o određenoj temi. U proteklom razdoblju održano je 9 sastanaka na kojima je sudjelovalo 12 predavača, od toga 4 iz inozemstva, a gosti Kluba su bili i članovi Etnološkog društva Srbije i Slavenskog etnološkog društva.

6) HED je pružio stručnu i financijsku pomoć Organizaciji za znanstveni i istraživački rad omladine i mladih radnika u organiziranju njihove istraživačke akcije na Velebit, održane u ljetnim mjesecima 1986. i 1987. godine.

7) HED je u suradnji sa Zavodom za istraživanje folkloru u toku 1986. god. objavio Registar 148 institucija u SR Hrvatskoj koje sakupljaju i čuvaju građu o tradicijskoj kulturi i folkloru. Registar daje uvid u kategoriju institucija, vrstu građe koju čuva, razinu kataložne obrade, izdavanje publikacije i sl. Namjera nam je taj posao nastaviti, a smatramo da bi bilo korisno proširiti ga na područje cijele Jugoslavije.

8) Veća aktivnost Društva u proteklom dvogodišnjem razdoblju bila je usmjerena na pripreme organizacije XII. Kongresa IUAES-a, koji će se održati u Zagrebu od 24 — 31. 7. 1987. god. HED je organizator dva internacionalna simpozija — Antropologija roda i Socijalna historija i kulturna antropologija, te izložbe »Tkanje na tlu Jugoslavije«. Također je koordinator niza aktivnosti uz rad sekcije i održavanje stručnih ekskurzija i drugih popratnih manifestacija.

Nerina Eckhel

TRECI KONGRES SOCIETE INTERNATIONALE D'ETHNOLOGIE ET FOLKLORE (SIEF)

Od 8. do 12. travnja 1987. godine održan je u Zürichu kongres SIEF-a na temu »Životni ciklus«. Tema je bila razrađena kroz pet plenarnih predavanja (A. Imhof, M. Segalen, I. Weber-Kellermann, C. Bianco i J. Gillis) i deset kongresnih sekcija. Za sadašnji trenutak evropske etnologije karakterističan je široki raspon pristupa i interesa, pa se tako etnološko istraživanje životnog

ciklusa kretalo od kvantitativno-demografskih analiza, preko teorijsko-historiografskih do sistematskih analiza sustava srodstva i rituala. Ta široka lepeza interesa odražavala se i u nizu podtema u sekcijama. Razrađivale su kako društveno-ekonomske institucije i procese koji strukturiraju životni tok, pojedine »krizne« točke života i njihovu ritualizaciju, tako i umjetnički, kreativni izraz ljudske preokupacije životnim tokom (naracija, literarni izraz, ikonografija).

Između otprilike 150 prijavljenih referata (odnosno 300 sudionika Kongresa) našla su se (samo) tri referata iz Jugoslavije:

dr. Dunja Rihtman-Auguštin (»Death Notices As Rites of Passage«),

dr. Jelka Radauš-Ribarić (»Die Darstellung des Lebensalters und Standes in der Volkstracht«)

dr. Olga Supek (»Changing Family Forms in Croatia«)

dr. Dunja Rihtman-Auguštin (»Death Notices as Rites of Passage«),
Rihtman-Auguštin.

Olga Supek

»LIPOVLJANSKI SUSRETI 87«

Zavod za istraživanje folkloru već neko vrijeme surađuje s Organizacijskim odborom »Lipovljanskih susreta« na projektu »Istraživanje, prezentacija i zaštita kulture narodnosti«. Uz vlastite na tom projektu okuplja i suradnike iz drugih institucija i radnih sredina čiji znanstveni interes i iskustva mogu pridonijeti ishodu ovih istraživanja.

Na ovogodišnjim »Lipovljanskim susretima« (28.—30. 8. 1987) tema uobičajenog Okruglog stola bilo je seosko graditeljstvo lipovljanskog kraja, predjela u kojem — kao što je poznato — žive pripadnici šesnaest naroda i narodnosti. Jedan od sudionika Okruglog stola Mladen Tomljenović u svom je izlaganju, popraćenom diapozitivima, dao pregled najkarakterističnijih oblika stambenih i gospodarskih zgrada lipovljanskih sela, a dr. Aleksandra Muraj referirala je o ishodu istraživanja Josefa Vareke, znanstvenog suradnika Etnografskog instituta Čehoslovačke akademije u Pragu, objavljenog u studiji »Akulturacija i narodno graditeljstvo čeških sela u Hrvatskoj«. Uvid u nastambe i kulturu stanovanja rumunjskih Roma Karablasa, Karavlasa iz okolice Novske, također uz diapozitive, omogućila je svojim izlaganjem Lela Roćenović, dok je Aleksandra Muraj iznijela rezultate svoga istraživanja o običajima uz gradnju primjenjivanima u lipovljanskom kraju.

Uz Okrugli stol Lela Roćenović i Mladen Tomljenović priredili su izložbu o graditeljskim oblicima i kućnom inventaru lipovljanskih sela.

Aleksandra Muraj

OSMI MEĐUNARODNI SIMPOZIJ *ETHNOGRAPHIA PANNONICA*

U okviru dana »Alba Regia« Mađarsko etnološko društvo i Muzej István Király iz Székesfehérvára (Stolni Biograd) organizirali su od 27. do 29. svibnja 1987. Osmi međunarodni simpozij *Ethnographia Pannonica*. Simpozij je okupio više od štotinu etnologa iz zemlje i inozemstva. Osim službenih predstavnika tog starog povijesnog srednjovjekovnog grada i prve prijestolnice vladara, sudionike je pozdravio i simpozij otvorio zamjenik ministra za kulturu Mađarske, etnolog dr Eperjessy Erno. Na simpoziju su s referatima sudjelovali etnolozi iz panonskih zemalja: Austrije, Cehoslovačke, Mađarske i Jugoslavije (samo iz Hrvatske) kao i kolege iz Berlina koji se bave proučavanjem tih krajeva.

Tema simpozija *Sajmovi i razmjena robe u panonskom prostoru* okupila je mnogo predavača pa su izlaganja tekla paralelno u dvije sekcije, uglavnom na njemačkom, a manje na engleskom jeziku. Iz Hrvatske nas je bilo četvero: Milana Černelić i Tomislav Đurić bez izlaganja, Libuše Kašpar s referatom o medičarima u Karlovcu, a sama sam govorila o ulozi kruha i peciva koje se prodaje na tržnicama (u Zagrebu) ili na *kirvajima, proštenjima, godovima*.

Izlaganja su bila vrlo informativna, donijela su nove spoznaje i postavila mnoga pitanja. Tako je npr. V. Frolec iz Brna ukazao na moravske gradove kao centre razmjene sa susjednim i drugim narodima. Preko Austrije i Slovenije na jugu suradnja je išla sve do Italije. Saznala sam kasnije da o razmjeni s našim hrvatskim krajevima ništa nije našao u dokumentima s kojima je raspolagao.

Poznati mađarski etnolog, B. Gunda govorio je o razmjeni i kontaktima u području između južnog Podunavlja i Slavonije, a O. Bockhorn iz Beča je iznio prijedlog da se na primjeru Mađara u Beču proučavaju turisti u gradovima.

Budući da će materijali sa simpozija biti tiskani, zainteresirani će ih moći detaljno upoznati. Stoga bih ovdje spomenula još jedno izlaganje tajnika simpozija, L. Lukacs iz Székesfehérvára, koje neće biti tiskano s ostalima jer se ne odnosi izravno na sajmove i razmjenu robe. Osjetio je, naime, potrebu da na ovome skupu pozdravi našeg etnologa, dra Milovana Gavazzija, sveuč. prof. u mirovini i ukaže na značaj njegova rada za panonski prostor. Nakon proučavanja opusa radova profesora Gavazzija, Lukacs ga je nazvao »pionirskom komparativnog panonskog etnografskog istraživanja«. Točno prije četiri decenije, kako nas je upozorio autor, u časopisu Mađarskog etnografskog društva pojavila se studija M. Gavazzija *Kulturne struje u Panoniji*, a kasnije su slijedile i mnoge druge. Sudjelovao je na prvim simpozijima *Ethnographia Pannonica*, a i kasnije ih je pratio. Profesoru Gavazziju, kao pokretaču panonskih etnografskih istraživanja, sa simpozija je bio poslan pozdravni brzojav.

U svojoj bijenalnoj organizacijskoj zamisli i najavom teme za slijedeći simpozij, *Ethnographia Pannonica* daje mogućnost svim zainteresiranima da se dobro pripreme. Zajedničku suradnju među istraživačima, kako je nagla-

šeno u završnim odredbama simpozija, potrebno je dalje izgrađivati i produbljivati osobnim kontaktima, publikacijama, zajedničkim terenskim i drugim istraživanjima. Za mlade bi se moralo brinuti osiguravanjem mogućnosti razmjene, učenja jezika i struke po uzoru na sličnu praksu u Debrecenu.

Programi i mjesta održavanja slijedećih simpozija, koji su već ranije zacrtani,* sada su nešto izmijenjeni:

1989. Ethnographia Pannonica bi se održala u Hrvatskoj, najvjerojatnije u Lipovljanima, s temom o narodnom graditeljstvu i stanovanju.

1991. organizaciju bi trebalo da preuzmu kolege iz Slovenije. Ako ne, simpozij bi se održao u Austriji.

U svim sam dogovorima s predstavnicima iz Mađarske (Lukacs, Balassa), Čehoslovačke (Frolec) i Austrije (Bockhorn) sudjelovala u ime naše zemlje s Milanom Černelić.

Simpozij je uspio okupiti već priznate stručnjake kao i mnogo mlađe etnologe koji su na ovakav skup došli prvi puta i iznosili svoje rezultate istraživanja.

Zahvaljujući dobroj organizaciji simpozij je bio najavljen u informativnom biltenu regije pa su to zabilježila sredstva javnog informiranja, a predstavnici iz svake pojedine zemlje dali su kratku izjavu za televizijski program.

Sve rečeno i još mnogo toga potvrđuje da je ovaj simpozij bio vrlo dobro i znalački organiziran sa svim popratnim manifestacijama: od službenih primanja, preko zabave kojom je prezentiran domaći folklor do stručnog izleta u nekoliko značajnih mjesta regije.

Manda Svirac

V. SLOVENSKO - HRVATSKE ETNOLOŠKE PARALELE Dolenjske Toplice, 3 — 5. 11. 1987.

Po peti put u posljednjih sedam godina slovenski i hrvatski etnolozi upričili su zajednički sastanak, da bi raspravljali o nekim temama i područjima istraživanja svoje znanosti. Nakon što su se u svoja prva dva susreta (Ormož 1981, Varaždin 1982) osvrnuli na razvoj etnološke misli u Slovenaca i Hrvata (kritički pretresajući i revalorizirajući pojedina poglavlja njegova toka), na narednim su se sastancima (Portorož 1984, Karlovac 1985) bavili proučavanjem kulturnih pojava i procesa karakterističnih za stanovništvo Istre i Slovenskog primorja, odnosno Bele krajine i Karlovačkog pokuplja. Cjelokupni materijal s prethodnih četiriju susreta objavljen je u redovnim publikacijama bilo Hrvatskog bilo Slovenskog etnološkog društva.

*Iz izvještaja Dunje Rihtman-Augustin o Sedmom međunarodnom simpoziju *Ethnographia Pannonica*, Etnološki pregled 22, 1986, 101—102.

Tematika petog susreta, održanog novembra 1987. u Dolenjskim Toplicama, jednim se dijelom sustavno nastavila na raspravu u Karlovcu, dok je drugim dijelom dotakla novu problematiku. Priređivači su smatrali da bi upravo takav skup stručnjaka — poteklih doduše iz iste znanstvene discipline, ali iz dviju nacionalnih sredina (obilježenih povijesnim, društvenim i kulturnim osobitostima) — bio podoban da započne raspravom o odnosu etnologije spram nacionalnog pitanja. Izlaganja što su ih autori za tu raspravu pripremili s jedne su strane razmotrili teorijske pristupe izučavanja etnosa (Olga Supek, *Etnos u suvremenoj etnologiji i kulturnoj antropologiji*; Slavko Kremenšek, *Slovenski narodni programi in etnologija*; Dunja Rihtman-Auguštin, *Civilizacija i nacija. Načrt za jedan tekst*), a s druge strane osvijetlili tematiku izučavanjem konkretne kulturne prakse (Julian Strajnar, *Vloga ljudske glasbe pri ohranjanju narodnostne samobitnosti*; Mira Omerzel-Terlep, *Zvočna identiteta slovenstva včeraj in danes*; Inga Brezigar, *Varstvo spomenikov in nacionalno vprašanje*).

Tematski blok »Etnološka slika Bele krajine, Pokuplja i Žumberka« okupio je priloge koji su zapravo nastavak bavljenja regionalnom problematikom, započetom 1985. u Karlovcu. Referirajući o ishodu suvremenih istraživanja raznih kulturnih fenomena — od gospodarstva i arhitekture preko prehrane i ljekarništva do običaja i pojava folklorizma — pojedini su nas autori suočili s novim spoznajama o načinu života i svakodnevnici stanovništva tog područja (Branko Đaković, *Terenska istraživanja gospodarstva u sjeveroistočnom Žumberku*; Dragica Cvetan, *Seoska arhitektura jugoistočnog Žumberka*; Libuše Kašpar, *Prehrana karlovačkog Pokuplja*; Tomislav Đurić, *Narodno ljekarništvo karlovačkog Pokuplja*; Zorica Rajković, *Proljetni običaji u karlovačkom Pokuplju*; Mirko Ramovš, *Pojavi folklorizma v Beli krajini*; Marjetka Balkovec, *O etnološki topografiji občine Metlika*; A. Brancelj, *Raziskovalni tabor Bela krajina 1987*). Neki od priloga, primjerice Marinke Dražumerič, *Srbi v Beli krajini*, predstavljali su i konkretnu podlogu za raspravu o pitanjima etničkog procesa.

U skladu s primarnim karakterom tih znanstvenih susreta, tj. sagledavanjem slovensko-hrvatskih etnoloških paralela, na ovogodišnjem je sastanku bilo omogućeno da se promotre kulturna prožimanja duž cijelog hrvatsko-slovenskog graničnog područja. Referenti toga tematskog bloka pokazali su kako se ta prepletanja očituju u sezonskom radu i ekonomiji, graditeljstvu, bračnim vezama i društvenom životu, glazbenom očitovanju te usmenom i literarnom stvaralaštvu (Jasna Čapo, *Hrvatsko-slovenski brakovi uz Sutlu*; Božica Somek-Machala, *Sezonski rad oko Bizeljskog u svjetlu hrvatsko-slovenskih prepletanja*; Dušan Strgar, *Ekonomska prepletanja, trgovina (Bistrica ob Sotli)*; Jerko Bezić, *Slovenske pjesme u Hrvatskom zagorju*; Jasna Sok, *Hrvaški delavci v Sv. Petru pod Sv. gorami*; Aleš Gačnik, *Romanje kot indikator religioznih (ne)prepletanj ob slovensko hrvaški meji*; Vito Hazler, *Spreminjanje stavbne dediščine ob Sotli*; Igor Kramberger — Snežana Šabi, *Hrvatje na Dolenjskem (po Trdinovih zapiskih)*; Milko Matičetov, *Neusmiljena gospoda — Štibirca. Slovensko-hrvaška balada*; Igor Cvetko, »Sada čemo jeno po Oštrsko«).

Svojim razmatranjem recentne svakodnevice, kulturnih tradicija i inovacija, procesa etničke identifikacije ili asimilacije, izlaganja na ovom skupu novi su prilozi etnološkim spoznajama. No, osim toga, doprinosu su i boljem međusobnom poznavanju hrvatskoga i slovenskoga naroda i — ne kao posljednje — međusobnom razumijevanju načina života oba naroda u sadašnjem društveno-kulturnom trenutku.

Aleksandra Muraj

22. SAVJETOVANJE SAVEZA ETNOLOŠKIH DRUŠTAVA JUGOSLAVIJE

U Kruševcu je od 29. do 31. listopada 1987. godine u organizaciji Etnološkoga društva SR Srbije i Narodnoga muzeja Kruševac održano XXII. Savetovanje Saveza etnoloških društava Jugoslavije i XI. Savetovanje Etnološkoga društva SR Srbije.

Skupu je prisustvovalo stotinjak etnologa iz cijele zemlje, najviše iz Hrvatske i Srbije. Predstavljeno je četrdesetak referata u okviru posebnih tematskih cjelina »Kruševac i okolina« i »V. S. Karadžić i etnologija«, dviju plenarynih tema — »Metodologija prikupljanja terenske građe« i »Etnologija u svetu i mi: uticaji, kontakti, zajednički projekti«, te triju sekcija — »Etnologija i masovne komunikacije«, »Proučavanje patrijarhalnog društva« i »Muzeji i zaštita«.

Teme su i referati bili raznorodni, varirali su u rasponu od teorijsko-metodoloških radova iz područja prikupljanja terenske građe, promišljanja veza između svjetske i naše etnologije, primjene novih tehnika u etnologiji, te muzeologije i zaštite, do klasičnih etnografskih opisa pojedinih aspekata kulture i društva. Zanimljivo je da je među referentima bio podjednaki broj i mlađih i starijih kolega, te da se osjećalo sve bolje poznavanje strane stručne literature i najnovijih teoretskih pravaca u etnologiji.

Kako je u ovome prikazu nemoguće govoriti o svim referatima, to bih istaknula samo nekoliko, po mojemu sudu najzanimljivijih. Svi će referati biti objavljeni u »Etnološkim sveskama«, pa će tako postati svima dostupni. U plenarnoj temi »Metodologija prikupljanja terenske građe« posebno je zanimljiv bio tekst M. Prošić-Dvornik o odnosu memorijalne i putopisne građe, te onaj D. Drljače o značenju etnoloških stacionarnih i ponovljenih proučavanja. Druga je plenarna tema o prožimanjima svjetske i naše etnologije pružila zanimljiv opis zajedničkoga projekta Etnografskoga instituta slovačke AN i Etnografskoga instituta SANU (D. Nikolić) i priloge O. Supek i G. Ljuboje više teorijsko-metodološkoga karaktera. Najveću je diskusiju potaknuo referat liječnika-psihijatra Č. Hadži-Nikolića o halucinogenim nopicima u šamanskoj terapijskoj tehnici plemena peruanske Amazonije, što je još jednom potvrdilo korist susreta i dijaloga stručnjaka različitih profila.

Rad se u sekcijama odvijao paralelno. Sekcija »Etnologija i masovne komunikacije« bila je možda najprivlačnija jer je prikazala kako se najnovija tehnička dostignuća primjenjuju u etnologiji (M. Povržanović, N. Križnar, J. Kale). U sekciji »Proučavanje patrijarhalnog društva« izdvojila bih posebno referat Lj. Gavrilović o sudskoj praksi kao načinu prevladavanja kolizije pozitivnoga prava i normi patrijarhalnoga društva i onaj J. Lulić o svadbi kod ateista. Oba su izazvali podulju diskusiju.

U toku skupa održan je i sastanak Koordinacionog odbora SEDJ-a i skupština SEDJ-a na kojoj je dr D. Rihtman-Auguštin izabrana za predsjednicu.

Jednog je dana priređena zajednička večera svih sudionika skupa u kruševačkom restoranu »Bagdala«, a posljednjega dana organiziran je obilazak kruševačkoga kraja. Posjetili smo memorijalni kompleks Slobodište, sela Pomoravlja, ručali u Poljni uz kulturno-umjetnički program lokalnoga društva, te posjetili manastir Ljubostinja, sve uz ljubaznu pratnju i vodstvo domaćice, kustosa-etnologa Narodnoga muzeja u Kruševcu D. Savković.

Jasna Čapo

34. KONGRES SUFJ

U Tuzli je krajem mjeseca rujna 1987. održan 34. kongres Saveza udruženja folklorista Jugoslavije. U godini Vuka Karadžića, organizatori i sudionici kongresa svoje su priznanje odali postavljajući i obrađujući prvu plenarnu temu — *Vuk Karadžić i narodno stvaralaštvo* (30 referenata). Kao i svake godine, druga plenarna tema obrađivala je folklor kraja u kojemu se održavao kongres (*Narodno stvaralaštvo sjeveroistočne Bosne* — 22 referenta).

U zadnja dva dana radilo je sveukupno 5 sekcija. Prva, za narodnu književnost više je pozornosti ovoga puta posvetila narodnoj lirici (10 referenata), a pridružila su se i 4 sudionika sa različitim temama. Sekcija za etnomuzikologiju i etnokoreologiju koja se u velikom broju kongresa, posebno zadnjima, uvijek ističe zanimljivošću tema, stručno napisanim referatima i vrijednom diskusijom, radila je na 2 teme: narodnoj terminologiji (5 referenata) i instrumentalnoj muzici (7) te varij (4). Zadnji dan prodiskutirali su referate sudionici sekcije za folklorni teatar (5 referenata), za narodno likovno stvaralaštvo (2) i sekcije za dječje stvaralaštvo (2).

Ovom prilikom valja odati priznanje organizatorima kongresa koji su tiskali *Zbornik radova* 15-tak dana prije održavanja kongresa tako da je bilo moguće u potpunosti pročitati referate i stvoriti temelje za plodne diskusije (koje će biti objavljene u drugom dijelu ovoga zbornika sredinom 1988. godine).

Ruža Bonifačić

POVODOM OTVORENJA IZLOŽBE »OPANČARSTVO JASTREBARSKOG I OKOLICE«

Došetali opanci i skupili se na izložbi unutar zidova dvorca Pribić u pitoresknom žumberačkom kraju.

Riječ je o otvorenju izložbe »Opančarstvo Jastrebarskog i okolice« 22. travnja 1987. autorice Dragice Cvetan u organizaciji »Zavičajnog muzeja Jastrebarsko«. U prisutnosti brojnih posjetilaca izložbu je otvorila dr. Olga Supek naglasivši, među ostalim, važnost istraživanja zanatstva i obrta koje je u etnologiji pomalo zapostavljeno.

Izložbom su dominirali brojni primjerci opanaka karakterističnih i tipičnih za jaskanski kraj, kakvi su se nosili još do iza drugog svjetskog rata. U ovom prigorsko-pokupskom kraju oni pripadaju tipu opanaka-kapičara, jedinstvene obuće u čitavom panonskom prostoru, ovdje najčešće zvanih — »opanjki«. Da je Jastrebarsko stari obrtnički centar, rječitio nam govore pisani i foto-materijali s izložbe — npr. »Privilegij skupnog ceha Jastrebarskog« iz 1841. austrijskog cara Ferdinanda I. Nije se, međutim, autorica izložbe i kataloga ograničila samo na jedno mjesto i isključivo na profesionalne obrtnike opančare, nego je uzela u obzir i sela koja su gotovo uvijek imala nekog seljaka specijaliziranog za izradu opanaka, ali samo kao dopunu svojim glavnim poslovima. Posebnim šarmom i živopisnošću obogatila je autorica ovu postavu postavivši dio izložbe kao opančarsku radnju sa svim potrebnim alatom, kalupima, iskrojenom kožom, opančarskim stolićem — »panklinom« s opančarskim tronošcem i lutkom kalfom koja kroji opanak. U takvom ambijentu radionice mogla je publika, ali i oko video-kamere, sa zanimanjem pratiti rad posljednjeg opančara u Jastrebarskom, Vlade Kufrina, koji je pred nama demonstrirao vještinu izrade opanaka. No, taj posljednji opančar iz Jastrebarskog nema nasljednika koji bi nastavio ovaj zanat, a i on radi samo za rijetke potrebe turista i za kulturno-amaterska društva. Radi se o izrazito lijepim primjercima opanaka koji bi mogli obogatiti općepoznatu siromašnu ponudu suvenira. Da bi istaknula sponzorstvo izložbe i da bi povukla kontinuitet od opanka do tvorničke cipele, autorica je u predvorju smjestila prodajni štand tvornice »Šimecki« (pogon u Pribiću) koja danas zamjenjuje opančarske radionice.

Posebno treba još naglasiti da je detaljniji proces izrade opanaka snimljen u originalnoj opančarskoj radnji Vlade Kufrina u Jastrebarskom (Milašincićeva 62) i da vrlo koristan i studiozno napravljen katalog te bogata muzejska fotodokumentacija mogu danas poslužiti za prezentaciju zanata, a sutra, još korisnije, za rekonstrukciju zaboravljene vještine opančarenja. Možda ne treba zanemariti i popratne zvučne i kulinarske dojmove kojih smo bili svjedoci prilikom otvorenja ove izložbe. Na dočeku bila je to svirka tamburaške sekcije KUD-a »Matija Gubec« iz Karlovca, a na odlasku tradicijska jela uz nezaobilaznu kapljicu.

Jelka Vince-Pallua

Vilko Novak: RAZISKOVALCI SLOVENSKEGA ŽIVLJENJA. Cankarjeva založba, Ljubljana 1986, str. 371.

Slovenski vrhunski kulturni historičar, jezikoslovac i etnolog izdao je uvelike potrebno i korisno djelo kojim će se služiti ne samo slovensko čitateljstvo nego i šire. Sakupio je sve bitne i značajne karakteristike manje-više poznate proučavačima tradicijskog života i kulture Slovenaca od sredine 16. stoljeća do dijelom u 20. stoljeće. Autor je usredotočio pažnju na izvorne podatke tih proučavača o načinu života, materijalnoj, duhovnoj i društvenoj tradiciji Slovenaca, u prvom redu upravo seljaka — od Primoža Trubara do A. T. Liharta, pa od M. Murka do nekoliko odabranih suvremenika (svagda s umjesno odmjerenim biografskim podacima). Osim spomenutih značajnijih slovenskih kulturnih radnika, nekih veoma opširno i pedantno prikazanih, mogu se tu naći i neki manje plodni i značajni pisci, skromnije zastupljeni u nekim većim poglavljima (regionalno zaslužni, ponajviše sumarno prikazani, kao V. F. Klun, J. Volčić, I. F. Šašel, J. Lokar i dr., gdje bi zavrijedili da su se mogli naći i neki drugi, iako im je predmet istraživanja usko ograničen. Među takvim je autorima F. Ks. Kuhač, skupljač brojnih slovenskih melodija, pa i N. Arsenović s nekih 16 akvarela slovenskih nošnja i još pokoji iz druge polovice 19. stoljeća. Neki su od njih zadužili i hrvatsku znanost o narodnim tradicijama iz života i kulture (kao M. Murko, M. K. Valjavec i dr.). Isto tako su i neki strani poznavaoци Slovenaca, iskreno zagrijani ovim radom, opravdano ovdje uključeni (kao I. W. Valvasor, B. Hacquet, V. Dvorsky, L. Kuba, A. Haruzin i drugi).

Knjiga je opskrbljena iscrpnim podacima, cjelovitim citatima, bibliografskim bilješkama (uz to i nizom portreta i drugim malo poznatim ilustracijama) tako da je možemo preporučiti zainteresiranima za ovu tematiku.

M. Gavazzi

ZBORNİK ZA NARODNI ŽIVOT I OBIČAJE JUŽNIH SLAVENA 50, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1986, 474 str., lit., ilustr., Summary, Zusammenfassung.

Nova knjiga Zbornika tematski je ograničena na Bunjevce u Bačkoj. To je opširna monografija Ante Sekulića: *Narodni život i običaji bačkih Bunjevaca*.

Velika skupina hrvatskog naroda, poznata pod imenom Bunjevci, raspršena je seobama kroz duže povijesno razdoblje po raznim dijelovima naše zemlje. Nalazimo ih u Kvarnerskom primorju, Lici, Gorskom kotaru, Dalmatinskoj zagori i Podunavlju. Autor iscrpno donosi različita tumačenja brojnih pisaca o etnonimu Bunjevci, kao i različite teorije o njihovu porijeklu.

O podunavskim Bunjercima, koji danas žive u AP Vojvodini i dijelom na teritoriju Mađarske, dosta se pisalo između dva svjetska rata. Međutim, pitanje dolaska Bunjevaca u Bačku za sada još nije do kraja istraženo. Prema povijesnim izvorima na području Bačke, naročito od 15. do 17. stoljeća, nalazilo je zavičaj bunjevačko stanovništvo koje ljetopisne knjige nazivaju Dalmatae, premda nisu svi dolazili iz Dalmacije.

U poglavlju o naseljima u kojima žive Bunjevci prikazan je povijesni

razvoj triju najvećih naselja: Baje, Sombora i Subotice, kao središta oko kojih su se formirala ostala naselja.

Dr. A. Sekulić obrađuje također društveni život unutar seoske zajednice, patrijarhalnu obitelj i život unutar porodične zadruge. Piše o strukturi seoske zajednice i posjedovnim odnosima unutar sela, tj. o slojevitosti i podjeli seljaštva prema imovinskom stanju (gazde, napoličari itd.).

Bunjevačka imena i prezimena predočena su na osnovi najstarijih sačuvanih župnih matica. U Zborniku se također može naći dobar opis narodnih običaja godišnjeg i životnog ciklusa. Uz poglavlja o školstvu, književnosti (umjetničkoj i narodnoj) i umjetnosti autor nam je iznio cjelovitu sliku narodnog života i kulture bačkih Bunjevaca, kakvu do sada još nismo imali. Knjiga je popraćena brojnim bilješkama i navodima iz literature, instrumentima ozbiljnog znanstvenog djela.

Z. Šimunović-Petrić

NARODNA UMJETNOST, knj. 23, Zagreb 1986, 203 str., 5 karata

23. knjiga *Narodne umjetnosti*, godišnjaka Zavoda za istraživanje folkloru, posvećena je istraživanju poklada. Ovim brojem godišnjaka uredništvo je počelo objavljivati rezultate višegodišnjeg istraživanja toga konglomerata folklornih pojava koji trajno izaziva veliku pažnju folklorista, etnologa i istraživača s područja drugih znanosti, kao i umjetnika, novinara, priređivača turističkih manifestacija ... I danas su po-

klade značajan period i sadržaj u životu stanovnika sela i gradova. Dragocjen su primjer kulturne pojave koja intenzivno živi upravo stoga što se neki njezini sadržaji i značenja mijenjaju, a neki se pak, također u skladu s društvenim potrebama ljudi, održavaju već milenijima. Upravo je stoga dugoročni projekt istraživanja poklada Zavoda za istraživanje folkloru veoma značajan, a u ovoj knjizi objavljeni rezultati toga istraživanja znatan su znanstveni doprinos istraživanju poklada u Hrvatskoj i Jugoslaviji, kao i folklorističkom i etnološkom znanju o pokladama uopće.

U prvom dijelu knjige objavljeni su radovi suradnika Zavoda za istraživanje folkloru: *Poukom protiv poklada u pučkim književnim tekstovima hrvatskih kalendara* Divne Zečević, *Poklade u Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena i suvremeni karneval u Hrvatskoj* Ivana Lozice, *Pokladni običaji u loborskom kraju* Zorice Rajković, te *Stučaj Resničke svadbe* Nives Ritig-Beljak.

U drugome je dijelu knjige pod zajedničkim naslovom *Poklade u Etnološkom atlasu Jugoslavije* objavljen dio rezultata dugogodišnjeg rada suradnika Centra za etnološku kartografiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, također o nekoliko pokladnih pojava. Tim su radovima komentirane ovdje priložene (zasebno tiskane) karte Etnološkog atlasu Jugoslavije koje, iako još nisu posve dovršene, informiraju o pojedinim pojavama i upućuju na neke etnološke probleme. Vitomir Belaj napisao je uvodni tekst *Uz kartiranje podataka o običajima uz uskršnje poklade koje sadrži građa prikupljena za Etnološki atlas Jugoslavije*, a ostale su

tekstove napisali njegovi suradnici koji su izradili pojedine karte. To su Božica Somek-Mahala (*Nazivi za maskirane pokladne ophodnike*), Vlasta Domaćinović (*Maskirani par staraca u pokladnim običajima* i *Zoomorfne maske*), Jadranka Puntarović-Vlahinić (*Lik Karnevala — lutke*) i Tomo Vinščak (*Obredno ljuljanje*).

U okviru stalne rubrike *Prikazi*, u 23. knjizi *Narodne umjetnosti* objavljeno je pedeset prikaza knjiga i časopisa folklorističke i etnološke tematike.

Maja Povrzanović

NARODNA UMJETNOST, knj. 24, Zagreb 1986, 284 str.

Tema 24. knjige *Narodne umjetnosti* je *Istraživanje običaja — pojmovi i termini*. Pod tim su zajedničkim naslovom objavljeni radovi sa istoimenog kolokvija koji je na poticaj neformalne radne grupe za istraživanje običaja u Zavodu za istraživanje folkloru bio održan u travnju 1986. S izuzetkom teza za raspravu Nike Kureta (*Današnja konkretna problematika šeg*), radi se o radovima suradnika Zavoda. Odaziv drugih na kolokvij pozvanih stručnjaka na žalost nije bio u skladu s očekivanjima organizatora, ali se ostvario u diskusiji, čije tiskanje (*Sažetak diskusije s kolokvija Istraživanje običaja — pojmovi i termini*) valja pozdraviti kao nastojanje da se što cjelovitije dokumentiraju recentni stavovi naših etnologa i folklorista o problematici s kojom se redovito susreću, a o kojoj u našoj sredini već dugo nije vođen pripremljen i sustavan dijalog.

Objavljeni su radovi *Zašto govorimo o običajima?* Zorice Rajković, O-

bičaji i etnologija u vidokrugu filozofije Ivana Lozice, *Pojmovi običaj, navika, obred/ritual, ceremonija, slavlje, svečanost i praznik u jugoslavenskim i inozemnim rječnicima, enciklopedijama i leksikonima* Maje Povrzanović, *Njemački pojmovi Sitte und Brauch i poimanje običaja u našoj etnologiji* Dunje Rihtman-Auguštin, *Pojmovi običaj i obred u sovjetskoj etnologiji i folkloristici* Tanne Perić-Polonijo i rad Olge Supek *Status pojma običaj u angloameričkoj antropologiji*.

Na mnoga razmatrana pitanja ovi radovi ne donose odgovore, no razmišljanje i razgovor o njima sigurno će koristiti u radu istraživačima običaja i obreda (bez obzira na njihovo određenje pojma običaj i njemu srodnih), te pridonijeti osvještavanju terminoloških i pojmovnih problema etnologije u Jugoslaviji, a možda i njihovom rješavanju. Zbog toga ovaj tematski blok posebno preporučujemo studentima etnologije kao jednoga od predmeta etnološkog istraživanja.

Pod naslovom *Rasprave* tiskani su u ovoj knjizi radovi Pavla Pavličića *Kamo spada Reljkovićeve Satir?*, Ljiliane Marks *Usmena priča u školskim udžbenicima*, Aleksandre Muraj *Iz istraživanja Žumberka (preperuše, preslica, tara)*, Dunje Rihtman-Auguštin *Teorija o dvije kulture (Od Radića do Gramscija. Cirenen i Burkea)* i Josefa Vareke *Akulturaciona i narodno graditeljstvo čeških sela u Hrvatskoj*.

U ovome su broju *Narodne umjetnosti* tiskana i četrdeset i dva prikaza značajnih domaćih i stranih knjiga i časopisa s područja folkloristike, etnologije i njima srodnih znanosti.

Maja Povrzanović

Maja Bošković-Stulli: ZAKOPANO ZLATO. Istra kroz stoljeća, VII kolo, knj. 38, udruženi izdavači Čakavski sabor, Pula, Istarska naklada, Pula, Otokar Keršovani, Opatija, Edit, Rijeka, Centro di ricerche storiche, Rovinj, 1987.

Ovom nam knjigom Maja Bošković-Stulli pod imenom istarske hrvatske pripovijetke okuplja one pripovijetke i predaje koje kazuju hrvatski istarski pripovjedači svojim istarskim hrvatskim narječjem. Većinom su oni te svoje pripovijetke preuzeli — bar koliko se može bliže pratiti, upozorava nas autorica — od pripovjedača iz vlastite etničke sredine, a kad su ih primili od drugih prilagodili su te priče ne samo jezično nego i mnogim unutrašnjim pojedinostima tradiciji vlastitog naroda. Osim hrvatskih, uključeno je u ovo izdanje i nekoliko priča iz istarskog crnogorskog sela Peroj koje su, i pored svojih posebnosti, ipak bliske i povezane s istarskom hrvatskom tradicijom pa stoga svakako pripadaju ovom izboru.

Danas se općenito zna da je usmeno pripovijedanje folklorni proces, dakle pojava u kretanju, a ova nam knjiga to sjajno prikazuje. Prenose se sadržaji pripovijedaka iz kraja u kraj, od naroda narodu, tako da im ni jezične granice nisu prepreka. Autorica nas upozorava da, osim hrvatskih, postoje i pripovijetke istarskih Talijana i Slovenaca u slovenskom dijelu Istre, te da su različitim načinima kontakata i doseljavanja u toku mnogih stoljeća na istarsko-hrvatsko pripovijedanje djelovale tradicije iz hrvatskoga, odnosno širega hrvatskog i srpskog zaleđa, ali i one tradicije iz slovenskoga i talijanskoga susjedstva. Bilo bi pogrešno, kaže nam autorica knjige, kada bismo

istarske usmene pripovijetke gledali, kao uostalom i pripovijetke bilo kojega drugog naroda ili regije, kao tradiciju strogo zatvorenu u vlastite granice.

U čemu je specifičnost ovog veoma uspjelog izbora pripovijedaka? Mnoge karakteristike dolaze do izražaja: jezik, načini adaptacije i povezivanja motiva u pripovijetkama, zastupljenost određenih pripovjedačkih sižea, detalji iz domaćega realnog života, a u predajama povijesna sjećanja, lokalni oblici vjerovanja i dr. Maja Bošković-Stulli je vodila računa da ostvari reprezentativan i kvalitetan izbor u kojem će biti vidljive sve tematske, motivske i žanrovske karakteristike. Posebno u njezinu priređivačkom postupku dolazi do izražaja sve bogatstvo pripovijednih postupaka u kojima daroviti kazivači iskazuju svoje majstorstvo u oblikovanju dijaloga i u projekcijama iz realnog života u bajke i priče koje pripovijedaju. U tome je posve uspjela pa vjerujemo da će *Zakopano blago* nastojati pronaći (!) i čitati mnogi ljubitelji usmenoga pripovijedanja i čakavske »riči«.

Vrijednost ove knjige karakterizira i predgovor koji, premda pisan vrlo jednostavnim, razumljivim i svima prihvatljivim načinom, pokazuje visok stupanj informiranosti i znanstvenu akribiju koja se, uostalom, potvrđuje u svakom radu Maje Bošković-Stulli. U predgovoru se daje pregled skupljanja i objavljivanja istarskih hrvatskih pripovijedaka od 15. stoljeća do naših dana. Svakako najopsežnije istraživanje i bilježenje istarskog folklora (u tom sklopu i pripovijedaka) proveo je zagrebački Institut za narodnu umjetnost (današnji Zavod za istraživanje folklora)

i to od 1952. god. do 1957. U terenskom radu sudjelovalo je više istraživača i među njima i Maja Bošković-Stulli, a obišli su gotovo sva istarska područja. U ovu je knjigu autorica uvrstila 112 pripovijedaka (od 176 koliko ih ukupno u knjizi ima) koje su nastale na temelju te građe.

Knjiga *Zakopano zlato* je opremljena iscrpnim *bilješkama o pripovijetkama i pripovjedačima* koje će

djelomice zanimati i čitaoce, ali svakako su namijenjene stručnjacima koji će tu naći i sve informacije o klasifikaciji i o pregledima varijantata.

Na kraju knjige je i *Rječnik* koji čitateljima može olakšati razumijevanje dijalekatskih i manje poznatih riječi.

Tanja Perić-Polonijo